

heemkunde kring
DE VIERSCHAER
WOUW

3-'99

Het dorp Wouw in kaart in 1832

Algemeen

Reeds eeuwen geleden verwierven de besturende machten inkomsten voor de staatshuishouding door belasting te heffen op het bezit van onroerend goed. De eigenaren moesten hun bezittingen echter zelf aangeven, waarna door schatting de waarde werd bepaald. De handelswaarde gold als maatstaf voor de berekening van het verschuldigde bedrag. De controle op de juistheid van de oppervlakte was bij gebrek aan voldoende gegevens en betrouwbare deskundigen amper mogelijk, zodat op den duur grove ongelijkheden ontstonden, die tot onbillijke aanslagen in de 'verponding' leidden.

Een eerste poging om in Nederland tot een systematisch op meting berustend 'Kadaster' te komen, werd in 1791 op last van de Raad van State ondernomen in de 'Vier Kwartieren van de Meijerij van Den Bosch'. Na de opmeting werden kaarten en percelenregisters vervaardigd. Het gehele werk was in 1794 voltooid, doch door de omwenteling van 1795 is van de uitkomsten van dit werk nooit een gebruik gemaakt. De kwaliteit van het uitgevoerde werk was echter van een behoorlijk peil. Onder het bewind van de Bataafse Republiek (1795-1806) en dat van Lodewijk Napoleon (1806-1810) werden opnieuw enige pogingen ondernomen, die echter nauwelijks tot een resultaat hebben geleid. Pas na de inlijving van Nederland bij het Franse keizerrijk zou een rechtvaardiger heffing van de grondbelasting van de grond komen.

De werkzaamheden in de vorm van het meten in het veld, het vervaardigen van kaarten, het bepalen van de grootte, het opsporen van de eigenaren en het schatten van de belastbare opbrengst namen in 1812 een aanvang. De metingen werden per gemeente uitgevoerd. Om te weten te komen wat tot een bepaalde gemeente behoorde, was vooraf in samenspraak met de betrokken burgemeesters een 'Proces Verbaal van Grensbepaling' opgemaakt. Iedere kadastrale gemeente werd daarna in secties verdeeld. De secties hadden op hun beurt weer een of meer bladen. Natuurlijke begrenzungen vormden de scheiding tussen secties en bladen. De secties werden aangeduid door een hoofdletter en een plaatselijke benaming. De nummering der percelen geschiedde per sectie.

Wegen en waterlopen, die het eigendom waren van een overheidsinstelling, werden niet opgemeten en dus ook niet genummerd. De vorming van de percelen was helemaal afgestemd op de belangen van de grondbelasting. Ieder stuk grond met een afzonderlijke bebouwing werd een apart perceel. Bovendien was de beloning van de landmeter afhankelijk van het aantal door hem gevormde percelen. In veel gevallen ontstond door deze werkwijze een te groot aantal percelen. Deze percelen werden ook wel 'cultuurpercelen' genoemd.

De werkzaamheden in geheel Nederland zijn met horten en stoten in de periode 1812-1832 tot stand gekomen. De kwaliteit is echter niet altijd even goed in de gaten gehouden. De kaarten uit de periode 1820-1825 hebben over het algemeen de grootste nauwkeurigheid in de meetkundige grondslag. De werkzaamheden leidden uiteindelijk per gemeente naast het tekenen van de 'minuut-plans' tot het opstellen van

de 'Oorspronkelijke Aanwijzende Tafels' (OAT). In deze registers zijn in volgorde van sectie en perceel nummer, de gegevens van rechthebbenden, de oppervlakte, de belastbare opbrengst en de soort van eigendom vermeld. De 'minuut-plans' en de 'OAT' zijn nadien nooit meer bijgewerkt of gewijzigd en berusten thans in het 'Rijksarchief' te Den Bosch.

Op 1 oktober 1832 was het werk in het gehele land met uitzondering van de provincie Limburg voltooid en werd het 'Kadaster' ingevoerd. De grondbelasting kon vanaf dat moment op een billijke grondslag worden geheven. Veranderingen in de gegevens van percelen en eigenaren werden later opgenomen in de 'Suppletoire Aanwijzende Tafels' (SAT), de 'Kadastrale Leggers' en het 'Registers 71' (toegang op perceelnummers).

Ook de 'SAT' bevinden zich inmiddels in het Rijksarchief te Den Bosch. Het is eveneens de bedoeling dat de 'Kadastrale Leggers' en enige andere series registers daar naar toe gaan.

Wouw

Rond 1825 hebben de landmeters Peter Everhard Fritsen (Eindhoven 1789 - Helmond 1855) en Bartholemeus Bijnen (Waalre 1791 - Waalre 1868) de gehele gemeente Wouw in kaart gebracht. Ook de omliggende gemeenten Bergen op Zoom, Halsteren, Steenberg, Roosendaal, Essen, Kalmthout en Huijbergen kwamen in die tijd aan de beurt. De gemeente telde in totaal 17 'minuutplannen' en een 'verzamel-plan' ten gerieve van het overzicht in de ligging van de secties in bladen. De secties werden voorzien van een naam. De verdeling

is als volgt: A1 en A2: Het Laag, B1: Moerstraten, C1: De Hazelaar, D1 en D2: De Speldestraat, E1 en E2: Oostlaar, F1 en F2:

Westlaar, G1: De Heide, H1: De Plantagie, I1 en I2: De Vijfhoek, K1 en K2: Herel, L1: Wouw. Om verwarring te voorkomen werd nergens in Nederland de letter J voor een sectieaanduiding gebruikt.

De bebouwde kom van Wouw behoorde dus tot de sectie L en telde een enkel blad. In 1832 telde de hele gemeente in totaal 5.356 genummerde percelen en 5230 hectaren grond.

De 'minuutplans' werden uitgevoerd op bladen van 'dubbel olifantsformaat' (1,00 x 0,66 m). De schaal van de kaart was in veel gevallen 1 : 2.500. Voor dicht bebouwde kommen van steden en dorpen werd ook wel de schaal 1 : 1.250 gehanteerd. In de gemeente Wouw werd alleen voor de bebouwde kom van het kerkdorp (blad L1) de laatstgenoemde schaal toegepast. Op dit blad werd slechts 44 hectare grondgebied voorgesteld. De bladen G1 (De Heide) en H1 (De Plantagie) met een kaartschaal van 1 : 5.000 namen respectievelijk 931 en 813 hectare voor hun rekening.

Van elk 'minuutplan' werden nog drie handgetekende kopieën vervaardigd. Voor inzage ten dienste van het publiek op kantoor werd een 'netteplan' getekend en steeds bijgewerkt. Om aanvullende metingen door de landmeter in het veld mogelijk te maken werd een 'veldplan' aangemaakt. Alle 'netteplans' en 'veldplans' uit de negentiende en twintigste eeuw zijn inmiddels verloren gegaan.

Voorts kreeg elk gemeentebestuur een volledige set 'gemeentepans' met de daarbij behorende kadastrale registers. Aan het begin van elk

jaar werden al deze kaarten en registers naar het kantoor van de landmeter in Breda gezonden ter bijwerking. Nadat dit enige tientallen keren had plaats gevonden, was de toestand van de kaarten zodanig slecht geworden dat zij werden afgedankt en vervangen door nieuw getekende exemplaren. Dikwijls werden de oude 'gemeenteplans' dan vernietigd. In sommige gemeenten, waaronder de voormalige gemeente Roosendaal en Nispen, zijn echter nog enige exemplaren uit de jaren 1880 - 1890 bewaard gebleven.

De nieuw getekende bladen hielden het doorgaans ook weer enige tientallen jaren uit.

Van de voormalige gemeente Wouw zijn alle registers (OAT, SAT, Kadastrale Leggers, Registers 71) aanwezig en raadpleegbaar op film, maar van de oorspronkelijke bladen is echter niets meer bewaard gebleven.

Heel merkwaardig is van de voormalige gemeente Roosendaal en Nispen wel een bestand kadastrale kaarten in atlasvorm uit de begintijd aanwezig. Wel dient vermeld te worden, dat deze 'gemeenteplans' na het tot stand komen in 1823 nooit meer zijn bijgewerkt. De percelen hebben alle dus nog de originele nummering, die soms kan afwijken van die in de 'OAT'. Deze bevat immers de toestand van 1832.

Marius C.J. Broos
Roosendaal

Bronvermelding

* Het Kadaster - De oprichting en de geschiedenis, W. Dubbelt, uitgave Kadaster Apeldoorn, 1968

* 150 jaar 't Kadaster in Oost-Brabant, 1832 - 1982, brochure,

uitgave Kadaster Eindhoven, 1982

*Een kadastrale onderneming, Verslag van een onderzoek naar de mogelijkheden tot uitgave van een kadastrale atlas voor de provincie Noord-Brabant op basis van de gegevens van het Kadaster van 1 oktober 1832, brochure, uitgave KUB Tilburg,

Onderschrift afbeelding 'Wouw 1832'

Elk minuutplan werd gedeeltelijk ingekleurd. Gebouwen, wegen en waterlopen kregen elk een aparte kleur, terwijl gemeente-, sectie- en bladgrenzen voorzien werden van een bies. In de loop der jaren raakten de minuutplannen door het plaatsen van potloodaantekeningen, de wijze van opbergen en het verkleuren van het papier in een smoezelige toestand, zodat een reproductie in zwart wit veelal ten koste van de leesbaarheid van perceelnummers zal gaan. Het kaartbeeld is daarom opnieuw getekend, wat de authenticiteit geweld aan doet. De perceelnummers zijn voor de leesbaarheid weggelaten. De gebouwen zijn voorzien van arceringen. Apart in de 'OAT' of op de kaart werden aangeduid R.C. Kerk, School, Raadhuis, Pastorij, drie brouwerijen, vier looierijen en een grutterij. Naar het zuiden liepen 'De Bergsche Straat' en 'De Oostlaarsche Straat', naar het noorden 'De Roosendaalsche Straat', naar het westen 'De Nieuwstraat' en naar het oosten 'Het Kloot Wegje'.

1 = kerk, 2 = school, 3 = raadhuis, 4 = pastorie, 5 = brouwerij

Pieter Luijkx, 6 = brouwerij Leonardus van Schelven, 7 = brouwerij Pieter Philips, 8 t/m 11 = looierij, 12 = grutterij.

0 100 m
© M.C.J. Broos
1999

Deze uitgave werd mede mogelijk
door de financiële steun van de
Drankencentrale "Wouw" B.V.